



LAUSUNTO: ULKOMAALAISLAIN OLESKELULUPASÄÄNNÖSTEN UUDISTUS

VN/24628/2023.

Diakonissalaitos kiittää mahdollisuudesta lausua ulkomaalaislain oleskelulupasäännösten uudistuksesta.

Diakonissalaitos on yleishyödyllinen säätiökonserni, joka rakentaa oikeudenmukaisempaa yhteiskuntaa. 155-vuotias säätiö tarjoaa yhdessä sen tytäryritys Rinnekodit kanssa vaikuttavia sosiaali- ja terveyspalveluja erityistä tukea tarvitseville ihmisille. Toiminnasta syntyvällä tuotolla tuemme kaikkein haavoittuvammassa asemassa olevia.

Yleistä

Tällä hetkellä turvapaikkaa hakevilla henkilöillä on lakisääteinen oikeus työskennellä turvapaikkaprosessiensa aikana. Jos turvapaikkaa hakenut henkilö päättää hakea oleskelulupaa työn perusteella, se on ollut hyväksyttävää, eikä sitä ole pidetty kaistanvaihtona. Näille henkilöille työstä on tullut merkittävä osa elämää sekä se on auttanut integroitumaan Suomeen. He ovat suorittaneet työhön liittyneet velvoitteet sekä maksaneet veronsa kuten kuka tahansa muikin työntekijä. Lisäksi työnantajat ovat olleet tyytyväisiä. Suuri osa maahan tulevista henkilöistä ovat lainkuuliaisia ja noudattavat yhteiskunnan asettamia sääntöjä.

Diakonissalaitoksen matkankynnyksen kohtaamispaikassa olemme vuosien 2021–2023 aikana työstäneet yhteensä henkilöiden kanssa yhteistyössä 778 myönteistä oleskelulupapäätöstä. Näistä henkilöistä suurin osa (600 henkilöä) on ollut hakuhetkellä turvapaikkaprosessissa tai saanut kielteisen päätöksen.

Nämä ihmiset tekevät usein suorittavaa työtä matalapalkka-alalla, jossa on kova työvoimapula. Heidän työpanoksensa ovat olleet merkittäviä ja työnantajat tyytyväisiä. Olemme kuluneen kolmen vuoden aikana käyneet lukemattomia keskusteluja useiden työnantajien kanssa ja nämä työperäistä oleskelulupaa hakevat ihmiset ovat todella haluttuja työntekijöitä. Olemme eri mieltä siitä, että nämä ihmiset määritellään maahantulossäännösten kiertäjiksi tai järjestelmän väärinkäyttäjiksi, sillä suurin osa heistä ei ole toiminut väärin tai lainvastaisesti.

Erityistä huomioitavaa lain tulkinnassa ja soveltamisessa on, että nykyisen ulkomaalaislain (301/2004) 36 §:ssä pykälä 2 momentin mukaan oleskelulupa voidaan jättää myöntämättä, jos on perusteltua aihetta epäillä ulkomaalaisen tarkoituksena olevan maahantuloa tai maassa oleskelua koskevien säännösten kiertäminen. Pykälä voidaan myös tulkita ja soveltaa niin, että oleskelulupahakemuksen käsittelyssä noudatetaan kokonaisvaltaista näkemystä perustuen työntekemisen ehtoihin, niiden tulkintaan sekä tarkastellaan työnantajan tarvetta saada juuri kyseinen henkilö tarjolla olleeseen työtehtävään riippumatta siitä mikä henkilön tausta oleskelulupaprosessin osalta on aiemmin ollut. Eli sen mukaan mikä Maahanmuuttoviraston kanta työperäisen oleskelulupaprosessin osalta on ollut viimeisten parin vuoden ajan.



Diakonissalaitoksen mielestä ei ole yhteiskuntamme kannalta järkevää tuottaa tarkoituksellisesti paperittomuutta tilanteessa, jossa ihmisellä on työntöön ja oikean integroitumisen mahdollisuus olemassa.

Nyt esitettävässä lainmuutoksessa ehdotetaan, että henkilön tulisi siirtyä kotimaahansa tai lähtömaahansa odottamaan työperäisen oleskeluluvan päätöstä. Turvapaikkaprosessin aikana henkilöillä on kuitenkin laillinen työnteko-oikeus. Useimmiten näissä niin sanotuissa kaistanvaihtotilanteissa on nimenomaan kyse siitä, että työnantaja on kiinnittänyt huomioita tunnolliseen ja oma-aloitteiseen työntekijään sekä haluaa säilyttää hänet antamassaan työssä. Näin ollen on mahdotonta ajatella, että työntekijän tulisi siirtyä toiseen maahan odottamaan työperäistä oleskelulupaa, kun voisi jatkaa normaalisti työntekemistä Suomessa. Tässä on hyvä myös huomioida yhteiskunnan säästöt, kun säästetään näiden ihmisten vastaanottorahan vastaanottamisen tarve sekä yhteiskunta saa näistä ihmisistä verotuloja. He eivät siis ole yhteiskunnan menoerä.

Tämä lakimuutos tulee kokonaisuudessaan vaikeuttamaan maassa jo olevia paperittomia ja niitä, jotka haluavat lähtömaansa muuttuneen tilanteen vuoksi vakiinnuttaa asemansa muulla kuin turvapaikkahakuprosessilla. Näkemyksemme mukaan paperittomuus tulee lisääntymään lakimuutoksen vuoksi, eikä lähtömekanismi toimi niin kuin sen on ajateltu toimivan. Ihmiset pakenevat entistä enemmän maan alle, eivätkä he uskalla hakeutua edes niihin vähäisiin palveluihin, jotka heille on tarkoitettu.

Voimaantulosta ja itärajasta

Diakonissalaitoksen näkemyksen mukaan ei ole kohtuullista ketään osapuolta kohtaan tehdä lakimuutoksia kiireellä. Ulkomaalaislakiin on tulossa merkittäviä muutoksia, joten on tärkeää viranomaisten ja maahantulijoiden kannalta, että muutokset valmistellaan hyvin ja rauhassa. Myös eri aikainen voimaantulo saattaa aiheuttaa hämmennystä.

Itärajalla viime kuukausina vallitsevaa tilannetta voidaan rajata erilaisilla lakimuutoksilla tai jopa nykyisten olemassa olevien lakien tulkinnalla jo muutoinkin. Itärajalla on tietojemme mukaan ollut vähintäänkin useita kymmeniä ihmisiä, erityisesti Pohjois-Afrikan maista, jotka on pakotettu turvapaikkaprosessiin ilman kuulematta, mitkä heidän todelliset suunnitelmansa maahantuloille ovat. Viranomaiset siis ohjaavat heidät hakemaan turvapaikkaa, vaikka se ei ole maahantulijan toive ja suunnitelma. Kokemuksemme mukaan tämä aiheuttaa ihmisissä pelkoa ja epätietoisuutta. Myös luottamus viranomaisiin laskee.

Vertailu muihin maihin

Hallitus on painottanut, että tulevat muutokset ovat linjassa muiden Pohjoismaiden ja Euroopan lainsäädännön kanssa. Lakimuutosehdotuksen perusteluissa kuitenkin listataan selkeästi, ettei Pohjoismaissa kuin Euroopassakaan ole lainsäädännössä kohtaa maahantulosäännösten kiertämisestä. Perustelu, että meidän lainsäädäntömme laitetaan vastaamaan muiden Euroopan maiden lainsäädäntöä, ei meidän näkemyksemme mukaan pidä paikkaansa.



Luonnoksessa sanotaan: ”Tarkoituksena oli, että kaistanvaihto olisi mahdollista siinä erityistilanteessa, jossa ulkomaalainen on työskennellyt Ruotsissa turvapaikkahakemuksen käsittelyn aikana ja aloittanut sijoittautumisen Ruotsin työmarkkinoille.” Tämä Ruotsin käytäntö tulee ehdottomasti myös säilyttää Suomessa kaikissa lainpykälien tulkinnoissa sekä Maahanmuuttoviraston toimintatavoissa ilman poliittista ohjausta.

Oleskeluoikeuden laillisuus

Pykälän 40 sisältö huolestuttaa Diakonissalaitosta. Nämä näkemykset ja mahdolliset lakimuutokset ovat erityisen vaarallisia ihmisille. Huolestumme on, että ihminen voi menettää oleskeluoikeutensa ymmärtämättä tai tiedostamatta sitä itse. Näissä tapauksissa kyse on erityisesti perhesiteen perusteella ja/tai työperäisen oleskeluoikeuden päättyminen. Perhesiteen perusteella olevissa tilanteissa on usein todettu edellisen puolison esimerkiksi estäneen oleskelulupalaisen saamasta Maahanmuuttoviraston selvityspyyntöjä ja dokumentaatioita avioerotilanteissa.

Nyt on jo useita kymmeniä esimerkkejä tilanteista, joissa henkilö on leimattu kiertäneen ulkomaalaislakia väärin perustein. Viime vuosina nyt voimassa olevan ulkomaalaislain momentin 36 pykälän 2 mukaista käytäntöä on kuitenkin voitu toteuttaa tilanteissa, joissa henkilön taustoista on pystytty todentamaan, ettei henkilö ole tahallisesti käyttänyt järjestelmää hyväkseen. Erityisesti vuosina 2015 ja 2016 tulleiden mutta jo aiempiakin henkilöitä on ohjeistettu erityisesti huonosti tuolloin ihmisten erilaisiin tilanteisiin perehtyneiden asianajajien toimesta väärin.

Lisätietoa:

Miinukka Tuominen-Hakoila, vaikuttamistyön päällikkö, miinukka.tuominen-hakoila@hdl.fi 040 705 8256

Anne Hammad, palveluyksikön johtaja, paperittomien päiväkeskus Al Amal ja Itä-Euroopan väestön päiväkeskus Hirundo, anne.hammad@hdl.fi 050 502 0022